



Beata Pietrucha

Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Polska

[beata.pietrucha@ossolineum.pl](mailto:beata.pietrucha@ossolineum.pl)

 0000-0002-0494-168X

<https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbkh.2022.715>

## Życie i działalność Macieja Szczepańskiego (1746–1825) w Warszawie

### Life and activities of Maciej Szczepański (1746–1825) in Warsaw

**Abstract:** Maciej Szczepański was one of the most outstanding Polish booksellers of the Enlightenment period, who conducted his activity in Warsaw in the years 1779–1825. He was a bookbinder, bookseller and publisher. He contributed to the propagation of the book among a wide audience, conducting various advertisements in the Warsaw press and publishing catalogs of Polish and foreign books. M. Szczepański also took an active part in the social, political and cultural life of Warsaw. Szczepański was a well-known and respected citizen of the city of Warsaw.

**Key words:** Maciej Szczepański (1746–1825) – Warsaw – 18<sup>th</sup> century – bookselling – bookbinding – book catalogs – press announcements

Słowa kluczowe: Maciej Szczepański (1746–1825) – Warszawa – XVIII w. – księgarstwo – introligatorstwo – katalogi księgarskie – anonse prasowe

Warszawski ośrodek wydawniczo-księgarski należał w czasach oświecenia do najważniejszych i najbardziej zasłużonych dla kultury polskiej tego okresu. Działało tam 12 drukarni i 14 księgarń<sup>1</sup>, które zaspokajały potrzeby czytelników polskich. Maciej Szczepański należał do nielicznej grupy księgarzy narodowości polskiej, którzy w czasach stanisławowskich i porozbiorowych prowadzili działalność w stolicy. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie jego osoby i opis działalności.

Stan badań nad życiem i działalnością M. Szczepańskiego jest niewystarczający. Poświęcono mu hasła biograficzne w *Słowniku pracowników książki polskiej*<sup>2</sup>, *Encyklopedii wiedzy o książce*<sup>3</sup> oraz *Polskim słowniku biograficznym*<sup>4</sup>. Istnieje poza tym kilka opracowań dotyczących życia społecznego i kulturalnego XVIII-wiecznej Warszawy<sup>5</sup>, w których wymienia się nazwisko Szczepańskiego obok wielu innych warszawskich księgarzy. Wzmiankowane hasła stały się cenną podstawą do dalszych badań. Niniejsze opracowanie powstało na podstawie anonsów zamieszczonych w „Gazecie Warszawskiej”, „Korespondencie Krajowym i Zagranicznym” i „Kurierze Warszawskim”. Wiele pracy przysporzyła szczegółowa analiza form działalności warszawskiej księgarzni i jej asortymentu na podstawie dostępnych i zachowanych katalogów księgarskich. Dużą pomocą okazały się druki z XVIII w. i początków XIX w. przechowywane w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Cennych informacji dostarczyła *Bibliografia polska* Karola Estreichera<sup>6</sup>, materiały z Sesji Varsavianistycznej, zorganizowanej przez Bibliotekę m.st. Warszawy we wrześniu 2002 r.<sup>7</sup> oraz opracowania dotyczące dziejów introligatorstwa warszawskiego w XVIII w. Na podstawie informacji z *Wielkiej Genealogii* Marka Jerzego Minakowskiego udało się wyjaśnić kilka niejasności w biografii introligatora i księgarza. Zwrócono też uwagę na działalność tej placówki po śmierci M. Szczepańskiego w 1825 r., kiedy przeszła w ręce wdowy Barbary Katarzyny z domu Otto.

M. Szczepański urodził się w 1746 r. w rodzinie mieszczan krakowskich – Józefa i Reginy z Marynowskich. Dostępne źródła nie podają informacji o latach

1 J. Szczepaniec, *Gabinety i wypożyczalnie literatury w Polsce w drugiej połowie XVIII w.*, „Ze Skarbcza Kultury” 1983, z. 37, s. 47.

2 H. Borkowska, *Szczepański Maciej*, [w:] SPKP, s. 872.

3 *Szczepański Maciej*, [w:] EWoK, szp. 2265.

4 M. Kuc-Czerep, *Szczepański Maciej*, [w:] PSB. T. 47, Kraków 2011, s. 349–351.

5 W. Smoleński, *Mieszczanstwo warszawskie w końcu wieku XVIII*, Warszawa 1917, s. 357–268, J. Kowecki, H. Szwankowska, A. Zahorski, *Warszawa XVIII wieku*, Warszawa 1972; T. Mikulski, *Korespondencja Ignacego Krasickiego. Z papierów Ludwika Bernackiego*. T. 2, Wrocław 1958, s. 209.

6 K. Estreicher, *Bibliografia polska*. T. 1–34, Kraków 1872–1951.

7 *Książka na Starym Mieście na przełomie XVIII i XIX wieku*, red. J. Jęsko, J. Myszkowska, Warszawa 2003.

młodości i edukacji Szczepańskiego. Wiadomo natomiast, że przybył do Warszawy w 1765 r. i był dwukrotnie żonaty<sup>8</sup>. W 1775 r., mając 29 lat, poślubił Rozalię Gietszawską (1750–1792)<sup>9</sup>, z którą miał sześcioro dzieci: Agnieszkę Mariannę (zm. 1823), Kazimierza Piotra (zm. 1811), Mariannę Ewę (zm. 1823), Józefa Gabriela (zm. 1813), Gaspara Pawła (zginął w bitwie pod Smoleńskiem w 1812 r.) i Antoniego Jakuba (zm. 1803). W 1793 r. po śmierci żony Szczepański sporządził spis inwentarzowy majątku, na który składała się introligatoria i księgarnia, oszacował je na 50 493 złp i połowę tego majątku podzielił pomiędzy dorosłe dzieci<sup>10</sup>. Druga połowa, zgodnie z ówczesnym prawem, pozostała przy Macieju. Dzięki temu wiadomo, że Szczepański posiadał już dobrze prosperującą firmę. Podział majątku pozwolił usamodzielnic się dzieciom, a jemu umożliwił dalszą działalność i rozwój firmy. W tym samym roku Maciej ożenił się ponownie z 23-letnią Barbarą Katarzyną z domu Otto (1769–1846)<sup>11</sup>. Miał z nią czworo dzieci: Teresę Magdalenę, Aleksandra Macieja, Stanisława Tomasza i Leopolda Szymona. Wszystkie dzieci z drugiego małżeństwa zmarły w młodym wieku, dlatego jedynym sukcesorem Szczepańskiego po jego śmierci na mocy testamentu spisane 17 IV 1824 r. została wdowa Barbara<sup>12</sup>.

M. Szczepański zmarł 30 VIII 1825 r. z powodu gangreny i został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie<sup>13</sup>. Zgodnie z pośmiertnym inwentarzem sporządzonym w listopadzie 1825 r. wartość jego majątku wyceniono na 89 200 zł, w tym książki na 31 030 zł 27 gr<sup>14</sup>. W dowód szacunku wdowa zamieściła na płycie nagrobnej napis:

B.N.N. Maciejowi Szczepańskiemu, Obywatelowi M[iasta] S[tolecznego] W[arszawy],  
przykładowemu w religii, czulemu mężowi, w roku życia 79 d. 30 sierpnia 1825 r. zmarłemu,  
wdzięczna żona pomnik tu położyła<sup>15</sup>.

i nekrolog w „Kurierze Warszawskim”:

Lat 79 przeżywszy, szanowny tutejszy obywatel Maciej Szczepański, onegdaj przeniósł się do wieczności. Wzywany był powielekroć od dawnych czasów do Rad Obywatelskich,

8 M. Kuc-Czerep, dz. cyt., s. 349–351.

9 M. Mlekicka, J. Rogala, *Księgarnia wydawnicza Józefa Pukszy w Warszawie (1815–1834)*, „Roczniki Biblioteczne” 1966, t. 10, z. 1/2, s. 95; Maciej Szczepański, [online] <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.33343.1> [dostęp 25.07.2021].

10 M. Mlekicka, J. Rogala, dz. cyt., s. 96.

11 H. Borkowska, *Szczepański Maciej...*, s. 872.

12 M. Kuc-Czerep, dz. cyt., s. 350–351.

13 Tamże, s. 350; Maciej Szczepański, Akt zgonu: Warszawa ASC Cyrkuł I (obecnie m.st. Warszawa), 556/1825 72/183/0/-/81. kw. 54, skan nr 151, [online] <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/12480686> [dostęp 10.05.2022].

14 M. Kuc-Czerep, dz. cyt., s. 350.

15 K.W. Wójcicki, *Cmentarz Powązkowski pod Warszawą*. T. 2, Szczecin 2012, s. 182.

i był gorliwym członkiem starożytnej Konfraternji Literackiej. Jego Księgarnia iedna z najdawniejszych w Warszawie, składała się z Książ Polskich, w której i dotąd znajdują się starożytne dzieła<sup>16</sup>.

Kazimierz Władysław Wójcicki pisał o Szczepańskim jako o tym, „którego zapamięta w kontuszu i żupanie”<sup>17</sup>, ponieważ:

Był to jeden z najpierwszych księgarzy warszawskich. Księgarnię swoją miał we własnym domu Nr 12 przy ulicy Śgo Jana. Nosił się zawsze po polsku, i w tym stroju, w sędziwej starości zmarły, pochowany został<sup>18</sup>.

Syn i córka Szczepańskiego znani byli w środowisku księgarskim. Kazimierz Piotr Szczepański (1776–1811) dzięki wiedzy praktycznej z zakresu introligatorstwa i księgarstwa nabytej w firmie ojca, założył w 1804 r. własną księgarnię i introligatomię przy ul. Nowomiejskiej nr 172. W 1807 r. przeniósł się do kamienicy położonej przy Rynku pod nr 48. Na składzie posiadał różnorodną literaturę polską i obcą, głównie z drukarni Michała Grölla. Utrzymywał kontakty handlowe ze swym ojcem<sup>19</sup>. Wdowa Karolina z domu Zbrzeźna, przejąwszy księgarnię sprzedała ją teściowi M. Szczepańskiemu na publicznej licytacji w 1812 r. za sumę 3620 złp<sup>20</sup>. Córka Szczepańskiego – Marianna Ewa w 1820 r. wyszła za mąż za Józefa Sebastiana Puksztę, warszawskiego księgarza, drukarza i nakładcę. Część posagu stała się podstawą założenia księgarni, którą otwarto w stolicy przy ul. Świętojańskiej nr 21. Przy księgarni działała także wypożyczalnia i warsztat introligatorski. Marianna zmarła w marcu 1823 r. W testamencie zapisała ojcu 500 złp, które wypłacił mu Pukszta będący sukcesorem majątku Marianny. Prawdopodobnie była to suma, którą swego czasu Marianna otrzymała od ojca<sup>21</sup>.

Po śmierci Szczepańskiego księgarnię przejęła i prowadziła wdowa Barbara. Kontynuując księgarską działalność męża, miała na składzie: dzieła klasyczne, historyczne, gospodarskie czyli ekonomiczne, naukowe i szkolne w języku polskim i rosyjskim oraz niemieckie, prawne i historyczne. Reklamowała

---

16 „Kurier Warszawski” 1825, nr 208 z 2 IX; A.T. Tyszka, *Nekrologi Kuriera Warszawskiego 1821–1845*. T. 1. Warszawa 2001, s. 43, poz. 825/208; także „Monitor Warszawski” 1825, nr 106 z 3 IX.

17 K.W. Wójcicki, *Spoleczność Warszawy w początkach naszego stulecia (1800–1830)*, Warszawa 1877, s. 78.

18 K.W. Wójcicki, *Cmentarz Powązkowski...*, s. 182.

19 *Książka na Starym Mieście...*, s. 50–51. Kazimierz Piotr podobnie jak ojciec prowadził introligatomię, której wartość oszacowano po jego przedwczesnej śmierci w 1811 r. na 141 zł i 15 gr. Zob. H. Borkowska, *Szczepański Kazimierz Piotr*, [w:] SPKP, s. 872.

20 H. Borkowska, *Szczepański Maciej...*, s. 871–872.

21 M. Mlekicka, J. Rogala, dz. cyt., s. 96.

je w prasie warszawskiej między innymi w „Kurierze Warszawskim”<sup>22</sup>. Księgarnia B. Szczepańskiej była jednym z 14 punktów sprzedaży książki polskiej w Warszawie w okresie powstania listopadowego. Według wykazu sporządzonego dla władz rosyjskich, który zachował się w Archiwum Oświecenia Publicznego w Warszawie wynika, że przyczyniła się do rozpowszechnienia m.in. *Ody do młodości* Adama Mickiewicza i *Ody do wolności* oraz *Hymnu* Juliusza Słowackiego<sup>23</sup>.

W 1831 r. B. Szczepańska wyszła za mąż za Marcina Manickiego (1789–1857), kapitana Wojska Polskiego i oficera powstania listopadowego. Prowadziła księgarnię prawdopodobnie do swej śmierci 1 VI 1846 r. B. Manicka została pochowana na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Na jej grobie zachowało się epitafium:

Barbara z Ottów Szczepańska 2-go Manicka zgasła 1-go czerwca 1846 r. mająca lat 77 uprasza tkliwe serca O Zdrowaś Maryia<sup>24</sup>.

Szczepański brał czynny udział w życiu społecznym Warszawy. W 1784 r. w jego domu znalazł schronienie po emigracji z zaboru pruskiego Karol Grochowolski, były burgrabia i sędzia generalny warmiński, o czym wspomina w swych listach biskup Ignacy Krasicki<sup>25</sup>. W latach 1787–1811 angażował się w sprawy środowiska księgarskiego i introligatorskiego. W 1787 r. wystąpił w imieniu warszawskich księgarzy przeciw Janowi Ludwikowi Kochowi<sup>26</sup>, który naruszył przestrzegane wewnątrz cechu zasady sprzedaży książek zagranicznych i nie przystąpił do Zgromadzenia Księgarzy po otrzymaniu księgarni w posagu żony Ludwiki Lokajewskiej. W 1793 r. Szczepański jako starszy cechu introligatorskiego podpisał trzy memoriały skierowane do Magistratu Miasta Starej Warszawy. Dotyczyły one wyboru delegatów na sejm w Grodnie 15 II 1793 r. Trzydziestu siedmiu delegowanych od konfraterni i cechów, wśród których był Szczepański, wystosowało dnia 4 II 1793 r. prośbę do Konfederacji Obojga Narodów. W dokumentach tych domagano się, aby elekcje urzędników miejskich odbywały się bez pomijania głównych reprezentantów mieszczan, jakimi byli starsi konfraterni i cechów. Dnia 8 lutego tego roku w *Memoriale starszych konfraterni i cechów* zwrócono się do Magistratu Miasta Starej Warszawy

22 „Kurier Warszawski” 1829, nr 210 z 8 VIII; „Kurier Warszawski” 1838, nr 56 z 27 II.

23 K. Świerkowski, *Rozpowszechnianie broszurek Słowackiego i Mickiewicza w dobie powstania listopadowego*, „Silva Rerum” 1938, z. 5, s. 101–102; H. Borkowska, *Szczepański Maciej...*, s. 872.

24 Katakumby, rząd 152, miejsce 5; *Barbara Katarzyna Otto*, [online] <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb>. (ID: psb.33343.13), [dostęp 25.07.2021 r.].

25 T. Mikulski, dz. cyt., s. 209

26 S. Lisowski, *Wiadomość historyczna o księgarniach i drukarniach warszawskich od najdawniejszych czasów aż do roku 1793 czerpana z akt dawnych*, „Biblioteka Warszawska” 1851, t. 3, s. 23; H. Borkowska, *Szczepański Maciej...*, s. 872.

o wstrzymanie decyzji o wyborze nowego prezydenta Warszawy do czasu ustanowienia przez sejm obowiązującej procedury. Trzeci memoriał, podpisany między innymi przez Szczepańskiego, to długi wywód historyczno-prawny pod tytułem: *Prośba do Najjaśniejszej Rzeczypospolitej od ludu miasta Warszawy z dnia 24 II 1793 r.*, który dotyczy prawa ludu do udziału w obradach sejmku i elekcji urzędników<sup>27</sup>. Szczepański po wyborze do władz na urząd gminnego nadzorował działalność cechu garncarskiego i wchodził w skład deputacji do spraw reformy podatków. Po wybuchu insurekcji warszawskiej zgłosił się do niej wraz z trzema synami: Józefem, Gasparem i Antonim. W zorganizowanej wówczas policji miejskiej pełnił funkcję dziesiętnika<sup>28</sup>. W tradycji cechowej przechowała się informacja o starszym cechu M. Szczepańskim, który podczas powstania kościuszkowskiego „z broni skarbowej miał 2 karabiny, 2 pistolety, 1 pałasz a nadto 2 pistolety własne”<sup>29</sup>. Szczepański był ponadto członkiem Konfraterni Literackiej, stanowiącej jedno z najstarszych warszawskich bractw religijnych, działającym przy kościele św. Jana<sup>30</sup>. Według księgi rachunkowej Szczepański był starszym cechu introligatorskiego co najmniej w latach 1793–1811<sup>31</sup>. Mimo sprawowania tak ważnej funkcji w cechu introligatorskim, jest bardziej znany ze swej działalności księgarskiej. Idąc śladami innych introligatorów warszawskich – Jana Tłuczkiwicza i Macieja Lokajewskiego<sup>32</sup>, którzy zaczęli swą karierę zawodową jako rzemieślnicy oprowadzający druki, zajęli się sprzedażą książek, gdyż handel przynosił większe zyski. Zarobki introligatorów zależały od cen jednostkowych wykonywanych prac oraz od wielkości i ilości zamówień. Ceny na oprawy książek były bardzo zróżnicowane. Zależały one od formatu i objętości woluminu, rodzaju materiału użytego do oprawy oraz wykonanej dekoracji. Wśród introligatorów nie było osób szczególnie zamożnych, a Szczepański dorobił się na księgarstwie a nie na introligatorstwie<sup>33</sup>.

Pierwszą księgarnię uruchomił Szczepański około 1779 r. w Nowomiejskiej Bramie o czym świadczy ogłoszenie zamieszczone w „Gazecie Warszawskiej” z 13 stycznia tego roku:

Książka pod tytułem: Portret Damy poczciwej, rozsądnej przez J.X. Gouffsultra konsyliarza Parlamentu Francuskiego wydana, dla Dam Polskich przetłumaczona, wyszła z druku

27 W. Smoleński, dz. cyt., s. 339–353.

28 M. Kuc-Czerep, dz. cyt., s. 350, J. Szczepaniec, *Materiały do działalności wydawniczej naczelnych władz powstańczych 1794 r. w Warszawie*, „Ze Skarbcza Kultury” 1964, t. 16, s. 214–295

29 E. Pokorzyńska, *Z dziejów introligatorstwa warszawskiego XIX i I. połowy XX wieku*, Warszawa 2003, s. 303.

30 Tamże.

31 E. Pokorzyńska, *Dzieje cechu introligatorskiego w Warszawie*, „Acta Poligraphica” 2019, vol. 13, s. 51, Księga rachunkowa Cechu Introligatorskiego, k. 1.

32 *Książka na Starym Mieście...*, s. 50.

33 Tamże, s. 67.

nakładem P. Drelinkiewicza, Bibliopoli J.K. Mci w Krakowie, znajduje się ona w Warszawie u P. Macieja Szczepańskiego w Nowomiejskiej Bramie. Cena na pięknym papierze złotych 3, na wodnym złotych 2 groszy 15<sup>34</sup>.

Szczepański mieszkał i prowadził zakład introligatorski przy ul. Mostowej 226, a obok w Bramie Nowomiejskiej była jego księgarnia. *Protokół rewizji miasta wolnego Warszawy 1792* zawiera wpis: „kamienica murowana XX. Dominikanów, Maciej Szczepański, introligator z żoną, mężczyzn 7, białogłów 3”<sup>35</sup>, w liczbie tej mogło się mieścić kilku czeladników i uczniów. W 1793 r. kupił od braci Piotra i Ignacego Friese kamienicę przy ul. Świętojańskiej nr 12 za kwotę 39 600 zł<sup>36</sup> i przeniósł tam księgarnię oraz zakład introligatorski. Dnia 27 VII 1793 r. ukazało się w prasie ogłoszenie podające zmieniony adres:

W księgarnia P. Szczepańskiego na ulicy Św. Jańskiej Nro 12 znajdują się książki nowe. Imo. Wiek Ludwika XIV tomów 2 na papierze klejonym Zł: 10 na wodnym Zł: 9, 2d: Rozumowanie o religii świętym, prorocत्वach Zł: 3, 3tio, Listy, memoriały i supliki Zł: 4, 4to Rozmowy wielkich królów tomów 2 Zł: 8<sup>37</sup>.

Nowe usytuowanie w pobliżu Placu Zamkowego było bardziej atrakcyjne dla potencjalnych klientów. Już w maju 1793 r. Szczepański, niezależnie od księgarni, uruchomił we własnej kamienicy na pierwszym piętrze kawiarnię i bilard. Podawano tam doskonałą kawę na którą zapraszały anonse zamieszczone w „Korespondencie Krajowym i Zagranicznym”<sup>38</sup>. W latach 1821–1822 księgarnia Szczepańskiego mieściła się przy ul. Świętojerskiej nr 1777, o czym świadczy doniesienie z 27 XI 1821 r.:

Szczepański przybył z Rosji za zakupieniem ksiąg polskich wysłanych w roku 1818, 1819, 1820 i 1821. Mieszka na ulicy S.Jerskiej pod nr 1777 w domu Kamińskiej, uprasza więc, u kogo by się takowe znajdowały, aby raczył go o tym w tych dniach uwiadomić pod wyżej wspomnianym numerem<sup>39</sup>.

W 1823 r. Szczepański wrócił pod stary adres i nabył na licytacji część wydawnictw drukarni Tadeusza Mostowskiego. Warszawski księgarz znał wartość dzieł, które Mostowski sprzedawał po niskich cenach „dla nauki ojczystego

---

34 „Gazeta Warszawska” 1779, nr 5 z 13 I; zob. też „Gazeta Warszawska” 1780, nr 5 z 15 I; „Gazeta Warszawska” 1792, nr 35 z 2 V.

35 AGAD, Warszawa Ekonomiczne 15, 16, 17, Protokół rewizji miasta wolnego Warszawy 1792, k. 94; A. Magier, *Estetyka miasta stołecznego Warszawy*, Wrocław 1963, s. 103.

36 M. Kuc-Czerep, dz. cyt., s. 350, F.M. Sobieszcański, *Dzielnica Staromiejska w Warszawie*, Warszawa 1974, s. 83.

37 „Korespondent Krajowy i Zagraniczny” 1793, nr 60 z 27 VII.

38 „Korespondent Krajowy i Zagraniczny” 1793, nr 42 z 25 V.

39 „Kurier Warszawski” 1821, nr 283 z 27 XI.

języka i poprawy zepsutego cudzoziemszczyzną smaku<sup>40</sup>. Były tam m.in. prace Jana Kochanowskiego, Juliana Ursyna Niemcewicza, Kajetana Węgierskiego, kroniki Stanisława Orzechowskiego i Łukasza Górnickiego oraz bogaty zestaw książek z serii: Wybór Pisarzów Polskich, Wybór Podróży i Wybór Powieści moralnych i Romansów<sup>41</sup>.

Szczepański, jak już wspomniano, prowadził w Warszawie działalność introligatorską, księgarską, nakładową i reklamową. U schyłku epoki stanisławowskiej działało w stolicy co najmniej 14 warsztatów introligatorskich. Najważniejszą rolę wśród nich z pewnością odgrywały zakłady należące do członków władz cechowych: M. Szczepańskiego i Jana Krzysztofa Kilemanna<sup>42</sup>. Szczepański oferował książki oprawne w papier, szarą skórę i różnobarwny marokin, a także w oprawach luksusowych z safianu z połączanymi brzegami. Były one wykonywane w jego zakładzie introligatorskim, w którym wg późniejszego inwentarza pracowały cztery prasy<sup>43</sup>. Nieznane są oprawy wykonane w pracowni Szczepańskiego. Elżbieta Pokorzyńska, badaczka dziejów introligatorstwa warszawskiego, odkryła oprawy dwóch książek, które powstały prawdopodobnie w jego introligatorni: *Kalendarzyk Polityczny, Chronologiczny i Historyczny na rok pański 1810*, Warszawa: J.L. Koch, Szczepańscy [1809] i *Sztuka rymotwórcza* Franciszka Ksawerego Dmochowskiego, Warszawa 1788, będąca nagrodą dla ucznia Liceum Warszawskiego Teofila Malcza z 1815 roku<sup>44</sup>. Do ich zabezpieczenia użyto papierów dekoracyjnych i złożonych tłoków.

Do rozpowszechniania działalności introligatorskiej, księgarskiej i nakładowej Szczepańskiego przyczyniło się wydanie pięciu katalogów księgarskich i dwóch suplementów do katalogów książkowych. Ukazywały się nieregularnie od 1788 do 1823 r.<sup>45</sup> Obejmują łącznie około 10 000 pozycji, reprezentując niemal wszystkie działy piśmiennictwa polskiego i częściowo zagranicznego okresu oświecenia w językach: polskim, łacińskim, niemieckim, francuskim i włoskim. Katalogi te są doskonałym źródłem wiedzy o XVIII-wiecznym repertuarze wydawniczym, o cenach i oprawach książek oraz o kontaktach handlowych Szczepańskiego. W materiałach źródłowych artykułu zamieszczono szczegółowy wykaz wszystkich katalogów i suplementów wydanych przez Szczepańskiego.

40 J. Skowronek, *Mostowski Tadeusz Antoni* [w:] PSB. T. 22, Kraków 1977, s. 76; J. Platt, *Mostowski Tadeusz Antoni*, [w:] SPKP, s. 607.

41 „Gazeta Warszawska” 1823, nr 3 z 3 I.

42 E. Pokorzyńska, *Z dziejów introligatorstwa...*, s. 133.

43 M. Kuc-Czerep, dz. cyt., s. 350.

44 E. Pokorzyńska, *Z dziejów introligatorstwa...*, s. 133–134.

45 J. Rudnicka, *Bibliografia katalogów księgarskich wydanych w Polsce do końca wieku XVIII*, Warszawa 1975, s. 266–267, poz. 894–897.





Fot. 1. Oprawy druków z introligatori M. Szczepańskiego:  
F. K. Dmochowski, *Sztuka rymotwórcza*, Źródło: BUW, sygn. Sd.28.20.4.3471  
i „Kalendarzyk Polityczny...”. Źródło: BUW, sygn. 019361. Zdjęcie: BUW

Na podstawie szczegółowej analizy katalogów księgarskich Szczepańskiego wiadomo, że jego firma specjalizowała się w sprzedaży: publikacji z zakresu medycyny, historii, geografii, prawa, podręczników szkolnych, sztuk teatralnych, poezji, romansów, kalendarzy, słowników, zbiorów praw, diariuszy sejmowych i dzieł religijnych: *Biblii*, żywotów świętych, brewiarzy, kazań, książeczek do nabożeństwa. Usytuowanie księgarni naprzeciwko Bazyliki Archikatedralnej św. Jana Chrzciciela, dawało szansę na większy zbytnie literatury dewocyjnej. Dbając o zaopatrzenie magazynu w najnowsze i najbardziej poczytne druki lub ich wznowienia Szczepański sprowadzał je z drukarni zakonnych z Berdyczowa, Supraśla, Kalisza, Wrocławia, Częstochowy, Krakowa, Wilna, Poznania, Częstochowy, Sandomierza, Łowicza, Grodna oraz ośrodków zagranicznych: Berlina, Drezna, Lipska, Paryża, Amsterdamu, Rzymu i Florencji. Wśród polskich drukarzy i księgarzy, z którymi współpracował Szczepański byli między innymi: M. Gröll<sup>46</sup>, Piotr Dufour<sup>47</sup>, Piotr Zawadzki<sup>48</sup>, Wawrzyniec

46 Z. Staniszewski, *Gröll Michał*, [w:] PSB. T. 9, Wrocław 1964, s. 35–36.

47 J. Szczepaniec, *Dufour Piotr*, [w:] SPKP, s. 187–189.

48 J. Szczepaniec, *Zawadzki Piotr*, [w:] SPKP, s. 1015.

Mitzler de Kolof<sup>49</sup>, Jan August Poser<sup>50</sup>, T. Mostowski, Tekla Greblowa<sup>51</sup>, Karol Bogusław Pfaff<sup>52</sup>, Wilhelm Gottlieb Korn<sup>53</sup>.

Pierwszy katalog księgarń Szczepańskiego – pt. *Katalog księzek w polskim, łacińskim, włoskim, francuskim języku, oprawnych w sklepie Macieja Szczepańskiego w Bramie Nowomiejskiej, z wyrażeniem ceny przez alfabet opisanych* – ukazał się w warszawskiej Drukarni Nadwornej JKMcI w 1788 r. Zawiera wykaz 1548 pozycji ułożonych w porządku alfabetycznym, zamieszczonych na 65 stronach<sup>54</sup>. Opis każdego druku obejmuje: tytuł, nazwisko autora lub tłumacza, miejsce i rok wydania, format i objętość. Szczepański zamieszczał w katalogu informacje dotyczące rodzaju oprawy i ich cenę. Katalog zawiera dzieła wydane w XVII i XVIII w. (do końca 1788 r.), autorów i tłumaczy polskich oraz nieliczne książki w językach łacińskim, włoskim i francuskim. Trzy lata później w 1791 r. Szczepański wydał ten sam katalog ze zmienioną kartą tytułową<sup>55</sup>.

Największą aktywność reklamową przejawiał Szczepański w 1793 r. wydając dwa katalogi księgarskie. Pierwszy z nich *Cathalogus librorum latinorum, gallicorum, italicorum etc. nunullorum germanicorum in bibliotheca Mathei Szczepański Varsaviae in Platea Świętojańska nro 12 existentium anno Domini 1793*<sup>56</sup> ukazał się w drukarni P. Dufoura. Jest to jedyny katalog poświęcony w całości asortymentowi zagranicznemu. Szczepański sporządził w nim wykaz posiadanych na składzie książek łacińskich, włoskich, francuskich i niemieckich. Zawiera on opisy 1091 dzieł ułożonych w porządku alfabetycznym. Zarejestrowano w nim książki naukowe, głównie medyczne, religijne, literackie oraz czasopisma. Pozycje katalogowe opisane są szczegółowo, opis obejmuje: tytuł, nazwisko autora, miejsce i rok wydania, rodzaj oprawy, format oraz cenę. Wśród ośrodków wydawniczych przeważają: Rzym, Bolonia, Wenecja, Frankfurt, Wiedeń, Kolonia, Berlin, Paryż, Antwerpia, Amsterdam oraz miasta polskie jak: Kraków, Wrocław, Poznań, Częstochowa, Lublin i Sandomierz.

Drugi katalog wydany przez Szczepańskiego w 1793 r. w oficynie Dufoura nosił tytuł: *Katalog księzek polskich oprawnych w sklepie Macieja Szczepańskiego, przy ulicy Świętojańskiej pod nrem 12 znajdujących się, z wyrażeniem ceny, przez alfabet opisanych*.

49 J. Szczepaniec, *Mitzler de Kolof Wawrzyniec*, [w:] SPKP, s. 599–600.

50 J. Szczepaniec, *Poser Jan August*, [w:] PSB. T. 27, Wrocław 1983, s. 680–684; tenże, *Poser Jan August*, [w:] SPKP, s. 703–704.

51 J. Szczepaniec, *Grebel Antoni Ignacy*, [w:] SPKP, s. 291–292.

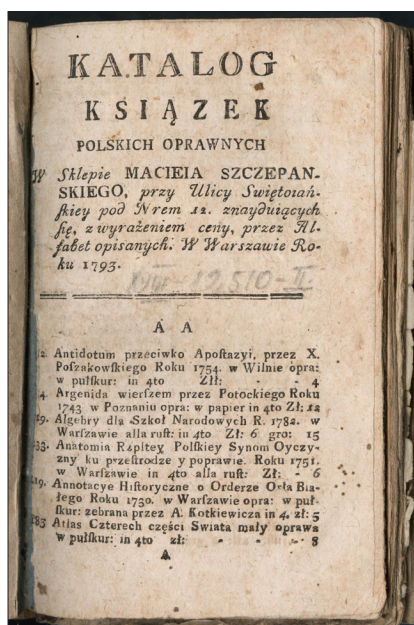
52 M. Opalek, *Pfaff Karol Bogusław*, [w:] SPKP, s. 671.

53 J. Wądołkowska, *Korn Wilhelm Gottlieb*, [w:] PSB. T. 14, Wrocław 1968–1969, s. 76; taż, *Korn Wilhelm Gottlieb*, [w:] SPKP, s. 442–443.

54 J. Rudnicka, dz. cyt., s. 266–267, poz. 894.

55 Tamże, s. 267, poz. 894.

56 Tamże, s. 267, poz. 895.



Fot. 2. Kopia karty tytułowej: M. Szczepański, *Katalog książek polskich...*, 1793.  
Źródło: Dział Starych Druków ZNiO, sygn. XVIII-12 510 II. Zdjęcie: ZNiO

Sporządzony został na polecenie utworzonego 16 I 1793 r. Wydziału Cenzury przy Jurysdykcji Marszałkowskiej w Warszawie. Dnia 20 II 1793 r. wszyscy warszawscy księgarze zostali wezwani do Pałacu Rzeczypospolitej, gdzie na żądanie złożyli katalogi posiadanych dzieł i zobowiązani zostali do zaniechania kolportażu druków, które znalazły się na liście książek zakazanych<sup>57</sup>. Katalog liczący 92 strony zawiera opisy 1272 dzieł autorów polskich i tłumaczeń z języków: angielskiego, francuskiego i łacińskiego<sup>58</sup>. Druki te zostały wydane w oficynach zakonnych i mieszczańskich Warszawy, m.in. przez W. Mitzlera de Kolof, P. Dufoura, M. Grölla i P. Zawadzkiego; Krakowa: Mateusza Siebeneichera<sup>59</sup>, Krzysztofa Schedla<sup>60</sup>, Franciszka Cezarego<sup>61</sup> i Ignacego Grebla<sup>62</sup> oraz Wilna i Lwowa. Szczepański posiadał w ofercie dzieła naukowe, przede wszystkim z zakresu historii, heraldyki i medycyny, podręczniki szkolne wydane

57 J. Szczepaniec, *Z dziejów cenzury w Polsce w okresie Targowicy*, „Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego” 1962, t. 17, s. 40; P. Buchwald-Pelcowa, *Cenzura w dawnej Polsce. Między prasą drukarską a stosem*, Warszawa 1997, s. 84.

58 J. Rudnicka, dz. cyt., s. 267, poz. 896.

59 S. Korecki, *Siebeneicher Mateusz*, [w:] SPKP, s. 813.

60 K. Korotajowa, *Schedel Krzysztof*, [w:] SPKP, s. 793–794.

61 K. Korotajowa, *Cezary Franciszek*, [w:] SPKP, s. 108–110.

62 J. Pachoński, *Grebel Antoni Ignacy*, [w:] SPKP, s. 291–292.

z polecenia Komisji Edukacji Narodowej oraz dzieła religijne. W stosunku do roku 1788 znacznie wzrosła liczba wydawnictw z zakresu literatury pięknej polskiej i obcej oraz przekładów klasyków greckich i rzymskich. Szczepański miał również na składzie czasopisma społeczno-polityczne, kulturalno-literackie i obyczajowe oraz druki związane z wydarzeniami Sejmu Wielkiego.

Szczepański, tak jak inni księgarze oświecenia, co pewien czas ogłaszał drukiem suplementy do swoich katalogów. Były to niewielkie zestawienia, ukazujące zaktualizowany asortyment księgarni. Pierwszy z nich to *Suplement katalogu książek polskich oprawnych w sklepie Macieja Szczepańskiego przy ulicy Sto-Jańskiej pod nrem 12 znajdujących się, z wyrażeniem ceny, przez alfabet opisanych*. Ukazał się w Warszawie w 1800 r. jako licząca 32 strony broszura, która zawiera wykaz 378 dzieł polskich ułożonych w porządku alfabetycznym<sup>63</sup>.

Kolejny katalog księgarski wydał Szczepański dopiero w 1806 r. pod tytułem *Katalog książek polskich, oprawnych w sklepie Macieja Szczepańskiego, przy ulicy Świętojańskiej pod Nro 12 znajdujących się przez alfabet opisanych*. Katalog, liczący 136 stron druku, podzielił Szczepański na trzy części. Część pierwsza zawiera wykaz 950 dzieł polskich w układzie alfabetycznym. Pozostałe dwie części to zestawienie książek „Duchownych” (494 pozycje) oraz książek łacińskich (134 pozycje). Opisy poszczególnych dzieł podają informacje o tytule, nazwisku autora, rzadko o roku wydania, formacie, rodzaju oprawy i cenie. Szczepański pomija dane o miejscu wydania danego tytułu. Na podstawie tego katalogu można stwierdzić, że Szczepański oferował dzieła naukowe, literackie i podręczniki szkolne. W większości były to książki reklamowane już wcześniej, których nie udało mu się sprzedać. W tym okresie nastąpił bowiem zastój w ruchu księgarskim w Warszawie, spowodowany ogólną stagnacją życia społeczno-politycznego i kulturalnego w zaborze rosyjskim. Szczepański kolportował wtedy głównie wydawnictwa warszawskie pochodzące z Drukarni Pijarów Tomasza Lebruna<sup>64</sup>, drukarni P. Zawadzkiego, prowadzonej od 1796 r. przez wdowę Magdalenę Zawadzką<sup>65</sup>, drukarni Jana Krzysztofa Bogumiła Ragoczego<sup>66</sup>, drukarni T. Mostowskiego. Szczepański sprowadzał także książki z Krakowa z drukarni Greblów zarządzanej przez T. Greblową oraz ze Lwowa od działającego tam K.B. Pfaffa.

W 1815 r. ukazał się suplement, który liczył 59 stron i nosił tytuł: *Suplement książek polskich i francuskich najnowszych w handlu Macieja Szczepańskiego w Warszawie Nro 12 przy ulicy Sto-Jańskiej roku 1815*. Szczepański podzielił wykaz na dwie części. Pierwsza z nich obejmowała alfabetyczny rejestr

63 J. Rudnicka, dz. cyt., s. 267, poz. 897.

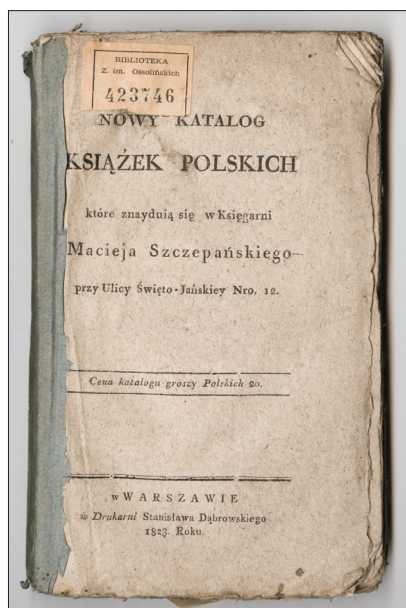
64 J. Szczepaniec, *Lebrun Tomasz Herve*, [w:] SPKP, s. 500–501.

65 J. Szczepaniec, *Zawadzki Piotr*, dz. cyt., s. 1015.

66 K. Bielska, J. Ratajewski, *Ragoczy Jan Krzysztof Bogumil*, [w:] SPKP, s. 743–744.

424 książek polskich z lat 1815–1816, spośród których wyodrębniono 164 sztuki teatralne. W dalszej części znajdowało się zestawienie 353 książek w języku francuskim. Opis dzieł obejmował tylko niezbędne elementy: tytuł, nazwisko autora, miejsce i rok wydania, objętość i format oraz cenę. Na podstawie tego wykazu wiemy, że Szczepański miał na składzie dzieła naukowe i literackie, podręczniki szkolne i czasopisma oraz bogaty wybór sztuk teatralnych, sprowadzanych min. z Wrocławia, Poznania, Kalisza, Wilna oraz Drezna, Lipska i Amsterdamu.

Ostatni katalog Szczepańskiego pochodzi z 1823 r. i wyszedł spod prasy warszawskiej drukarni Stanisława Dąbrowskiego pod tytułem: *Nowy katalog książek polskich które znajdują się w księgarni Macieja Szczepańskiego przy ulicy Święto-Jańskiej Nro 12 w Warszawie w Drukarni Stanisława Dąbrowskiego 1823 roku.*



Fot. 3. Kopia karty tytułowej: M. Szczepański, *Katalog książek polskich...*, 1823.

Źródło: ZNiO, sygn. 423.746 I. Zdjęcie: ZNiO

Liczy on 192 strony i zawiera opisy 2144 pozycji asortymentu podstawowego w układzie alfabetycznym. W oddzielnym wykazie zarejestrowane zostały sztuki teatralne (277 pozycji) i książki o tematyce religijnej (286 pozycji). Opis poszczególnych druków skonstruowany został według schematu zastosowanego w poprzednich spisach. Szczepański kolportował wtedy niemal wszystkie rodzaje piśmiennictwa polskiego. Dużą część jego oferty stanowiły dzieła literackie i naukowe z zakresu historii, geografii, medycyny, prawa, architektury. W jego

księgarni znajdowały się także podręczniki szkolne, słowniki i literatura młodzieżowa oraz czasopisma, przekłady z literatury klasycznej oraz kalendarze. Szczepański utrzymywał ścisłe kontakty z ośrodkami wydawniczo-księgarskimi na terytorium Królestwa Polskiego, Rzeczypospolitej Krakowskiej oraz zaborów pruskiego, austriackiego i rosyjskiego. W katalogu znajdziemy publikacje z: Drukarni Pijarów w Warszawie, Drukarni Rządowej Feliksa Łubieńskiego<sup>67</sup>, Józefa Zawadzkiego<sup>68</sup>, drukarni Antoniego Lenteckiego w Łomży<sup>69</sup>, Drukarni Akademickiej w Krakowie, drukarni Franciszka Gertnera<sup>70</sup>, Jana Antoniego Maja<sup>71</sup>, drukarni T. Greblowej, wrocławskiej drukarni i księgarni Wilhelma Bogumiła Korn<sup>72</sup> specjalizującej się w wydawaniu podręczników szkolnych, słowników oraz literatury młodzieżowej, drukarni Nadwornej Króla Pruskiego Jerzego Jakuba Deckera<sup>73</sup>, drukarni Józefa Schnajdera ze Lwowa<sup>74</sup>.

Ważną rolę w działalności księgarsko-nakładowej Szczepańskiego odegrała reklama. Jej celem było poinformowanie potencjalnego nabywcy o asortymencie księgarni, o walorach poznawczych i oświatowych oferowanych książek, o miejscu i możliwościach dokonania zakupu oraz cenie. Miała również za zadanie zachęcać do odwiedzenia księgarni i korzystania z jej usług. Najpopularniejszą i najszybszą formą reklamy, z której korzystał Szczepański, były ogłoszenia prasowe. W latach działalności firmy 1779–1825 ukazało się około 30 anonsów. Najbogatszy materiał ogłoszeniowy zawierała: „Gazeta Warszawska” (1779–1816), „Gazeta Narodowa i Obca” (1792), „Korespondent Krajowy i Zagraniczny” (1793–1807) i „Kurier Warszawski” (1821–1825). Anonse informowały o nowościach wydawniczych, wznowieniach, o cenie książek i oprawie oraz możliwości prenumeraty prasowej i zmianie adresu firmy. Jedną z ważniejszych gazet tego okresu była „Gazeta Warszawska”, w której od 1779 r. Szczepański zamieszczał ogłoszenia o wydawnictwach będących przedmiotem jego obrotu księgarskiego. Pierwsze ogłoszenie Szczepańskiego z 13 I 1779 r. informowało o możliwości zakupu dzieła *Portret damy poczciwej* ks. Goussaulta (1779). Ukazało się ono nakładem księgarza i introligatora krakowskiego Fabiana Sebastiana Drelinkiewicza<sup>75</sup>. W kolejnym ogłoszeniu z tego roku wśród nowo wydanych książek Szczepański reklamował *Historię o wyrokach bożyszcz pogańskich* Bernarda Fontenelle’a (1777). Obie książki

67 *Łubieński Feliks*, [w:] EWoK, szp. 1438.

68 D. Poklewska, *Zawadzki Józef*, [w:] SPKP, s. 1010–1012.

69 H. Friedberg, *Lentecki Antoni*, [w:] SPKP, s. 506.

70 J. Pachowski, *Gertner Franciszek Salezy*, [w:] SPKP, s. s. 255–256.

71 Tenże, *Maj Jan Antoni*, [w:] SPKP, s. 552.

72 J. Wądołkowska, *Korn...*, [w:] SPKP, dz. cyt.

73 J. Grussowa, *Decker Jerzy Jakub*, [w:] SPKP, s. 165–166.

74 M. Opalek, *Schnajder Józef*, [w:] SPKP, s. 799.

75 G. Schmager, *Drelinkiewicz Fabian Sebastian*, [w:] SPKP, s. 182.

Drelinkiewicz wydał własnym nakładem w Drukarni Akademickiej w Krakowie. W 1786 r. Szczepański kilkakrotnie zamieszczał ogłoszenia o dziełach wydanych w Drukarni Bazylianów w Supraślu. W „Gazecie Warszawskiej” z tego roku informował on o możliwości nabycia kazań wydanych w kaliskiej Drukarni Prymasowskiej. Były wśród nich mowy ks. Karola Fabianiego, ks. Luisa Bourdaloue, ks. Josepa Haberkorna, ks. Szymona Drykowskiego oraz *Katechizm sprzeczny* ks. Józefa Rittera (1786)<sup>76</sup>. Szczepański jako księgarz warszawski utrzymywał kontakty handlowe z większością drukarni w stolicy. Już w 1779 r. reklamował i zachęcał do kupienia wydawnictw Drukarni Pijarskiej, między innymi *Algebry* Andrzeja Sebastiana Ustrzyckiego, matematyka i tłumacza dzieł matematycznych Szymona L’Huillera. Szczepański kolportował i reklamował w warszawskiej prasie druki P. Dufoura, druki z Drukarni Narodowej JKMci i KEN. W czasach Sejmu Wielkiego (1788–1792) Szczepański reklamował w „Gazecie Warszawskiej” dzieła wydane w stolicy i coraz liczniejsze z ośrodków prowincjonalnych. Dla przykładu z druków warszawskiej Drukarni Pijarów informował o możliwości zakupieniu dzieł dwóch pijarów: *Sztuki rymotwórczej* (1788) Franciszka Dmochowskiego<sup>77</sup> i *Gramatyki niemieckiej* (1790) Kajetana Kamińskiego<sup>78</sup>. Szczepański polecał również wydawnictwa z ośrodków prowincjonalnych, takich jak Lublin, Gdańsk czy Wilno, np. z lubelskiej drukarni zakonu trynitarzy – *Helikonki z zebranych autorów* Ksawerego Zubowskiego (1789). W Gdańsku ukazał się natomiast *Imion w herbowych z urodzenia szlachetnego uroczystością wyrachowanych summariusz* Wacława Warszzyckiego (1782–1783). Szczepański informował także kilkakrotnie o dziele, wydanym w wileńskiej Drukarni Pijarów, pod tytułem *Listy, memoriały i supliki* Filipa Golańskiego, teoretyka literatury, tłumacza i kaznodziei (1789)<sup>79</sup>.

Ożywienie rynku wydawniczego w czasach Sejmu Wielkiego sprzyjało pojawianiu się nowych gazet polskich. Od 1 I 1791 r. do sierpnia 1792 r. ukazywała się w Warszawie „Gazeta Narodowa i Obca” pod redakcją Stanisława Szymańskiego<sup>80</sup>, wydawana przez T. Mostowskiego, J.U. Niemcewicza i Józefa Weyssenhoffa. Wśród wielu wiadomości handlowych, administracyjnych i sensacyjnych zamieszczał swoje inseraty Szczepański, reklamując druki z oficyny P. Zawadzkiego i P. Dufoura.

Kolejną gazetą warszawską, w której od 1792 r. Szczepański zamieszczał swoje ogłoszenia, był „Korespondent Krajowy i Zagraniczny” (1792–1796),

76 „Gazeta Warszawska” 1786, nr 88 z 4 XI; zob. też: S. Grzeszczuk, D. Hombek, *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku*. Źródła. T. 2, Kraków 1995, s. 69–72, poz. 2763–2779.

77 A.M. Skalkowski, *Dmochowski Franciszek Ksawery*, [w:] PSB. T. 5, Kraków 1939–1946, s. 203–205.

78 J. Michalski, *Kamiński Kajetan*, [w:] PSB. T. 11, Wrocław 1964–1965, s. 537–538.

79 Z. Ciechanowska, *Golański Filip*, [w:] PSB. T. 8, Wrocław 1959–1960, s. 203–205.

80 *Czasopiśmiennictwo* [w:] EWoK, szp. 454; „Gazeta Narodowa i Obca” 1792, nr 27 z 11 IV.

redagowany przez Karola Malinowskiego. To tu Szczepański w 1793 r. zamieścił ogłoszenie zapraszające do własnej kamienicy przy ul. Świętojańskiej nr 12 na pyszną kawę w nowo założonym klubie politycznym i bilardu<sup>81</sup>. Wśród książek, które oferował Szczepański, „Korespondent Krajowy i Zagraniczny” reklamował *Wiek Ludwika XIV* Woltera w przekładzie Ferdynanda Serafinowicza (1792).

Z druków dotyczących powstania kościuszkowskiego Szczepański rozpowszechniał i reklamował w prasie *Wiersz łaciński i polski J. Panu Kościuszcze i innym przypisany* Adama Łabęckiego (1799) oraz *Odezwę Kościuszki z niewoli do kraju* (1799), wydaną w drukarni M. Grölla w Marywilu<sup>82</sup>. Wiadomość o powyższych drukach zamieścił Szczepański 1 XI 1794 r. w „Gazecie Wolnej Warszawskiej” wychodzącej pod redakcją Antoniego Lesznowskiego<sup>83</sup>. Powstała ona w okresie powstania i wyrażała poglądy Rady Najwyższej Narodowej.

Po 1795 r. Szczepański zamieszczał ogłoszenia księgarskie tylko na łamach „Gazety Warszawskiej”. Wśród reklamowanych dzieł w księgarni Szczepańskiego znajdowały się między innymi *Heroizm tkliwości* Fanny de Beauharnais w tłumaczeniu Józefa Kajetana Skrzetuskiego (1792), *Prawidła początkowe nauki obyczajów* Józefa Kajetana Skrzetuskiego (1793), *Los dam i kawalerów z tabelą do loterii i sennikiem* (1792) oraz *Opisanie chorób powszechniejszych, ich leczenia i osobliwych uwag* Andrzeja Krupińskiego<sup>84</sup>, doktora Jego Cesarzkiej Mości i protomecyka Galicji (1793).

Kolejne ogłoszenia Szczepańskiego ukazały się dopiero na początku XIX w. W 1803 r. miał on do zaoferowania następujące dzieła wydane w Wilnie *Allegorie starożytne* F. Golańskiego (1801) oraz *Sławni ludzie Plutarcha* w przekładzie F. Golańskiego (1803). Rok 1803 w działalności księgarskiej Szczepańskiego zaznaczył się reklamą przede wszystkim przekładów z literatury pięknej obcej. W marcu tegoż roku zawiadamiał o możliwości zakupu dzieł wydanych w Krakowie u J.A. Maja<sup>85</sup> i drukarni Greblów w Krakowie.

Szczepański obok książek kolportował i ogłaszał w „Gazecie Warszawskiej” także czasopisma. Były wśród nich: „Dziennik Ekonomiczny Zamojski” (1804), „Tygodnik Wileński” (1804) oraz „Zabawy Przyjemne i Pożyteczne” (1803)<sup>86</sup>. Ostatnie z ogłoszeń zamieszczonych w tym okresie przez Szczepańskiego reklamowało prace Adama Łabęckiego (1730–1818)<sup>87</sup>, jezuity, poety i tłumacza. Dzięki jego staraniom i nakładom ukazało się dzieło pod tytułem *Życia*

81 „Korespondent Krajowy i Zagraniczny” 1793, nr 42 z 25 V.

82 „Gazeta Wolna Warszawska” 1794, nr 55 z 1 XI.

83 T.Z. Bednarski, *Lesznowski Antoni*, [w:] SPKP, s. 509.

84 E. Stocki, *Krupiński Andrzej*, [w:] PSB. T. 15, Wrocław 1970, s. 407–408.

85 „Gazeta Warszawska” 1803, nr 94 z 25 XI.

86 „Gazeta Warszawska” 1804, nr 88 z 2 XI.

87 L. Grzebień, *Łabęcki Adam*, [w:] PSB. T. 18, Wrocław 1973, s. 172–173.



*papieżów od świętego Piotra Apostoła do Piusa VII* (1800), zdobione sztychami. Z języka francuskiego przełożył on książkę *O powrocie Jezuitów i powszechnym w szkołach przez nich nauczaniu młodzieży* (1805), gdzie ubolewał nad upadkiem szkolnictwa spowodowanym kasatą zakonu jezuitów.

Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego w 1807 r. Szczepański w dalszym ciągu prowadził działalność księgarską w Warszawie, choć jej zasięg osłabł i liczba ogłoszeń znacznie się zmniejszyła. Utrzymywał kontakty z redakcjami „Gazety Warszawskiej” i „Korespondenta Krajowego i Zagranicznego”. Nowa sytuacja polityczna Polski znalazła oddźwięk w literaturze. Szczepański posiadał u siebie, jak donosił w 1807 r. na łamach „Gazety Warszawskiej”: „wiersze ciekawe po łacinie (w liczbie 102) na pochwałę Napoleona Cesarza a okoliczności zwycięstwa i zawarcia pokoju z Moskwą i Prusami”<sup>88</sup> oraz „wiersz polski i łaciński w liczbie 84 na przyjazd Najjaśniejszego Króla Saskiego”<sup>89</sup>.

W okresie Księstwa Warszawskiego wśród reklamowanych książek były przede wszystkim pozycje z zakresu literatury pięknej. W magazynie Szczepańskiego znajdowały się takie dzieła, jak: tragedia *Sierota chiński* Woltera w przekładzie Jerzego Radowickiego oraz drama *Absalon, czyli ludzie litości godni* Jana Nepomucena Strońskiego. Oba te dzieła ukazały się w warszawskiej drukarni Wiktora Dąbrowskiego w 1806 r. W Poznaniu, w drukarni J.J. Decquera, drukarza i nakładcy, wydano natomiast komedio-operę *Okopy na Pradze* Ludwika Adama Dmuszewskiego<sup>90</sup>, którą wystawiono w Teatrze Narodowym w Warszawie 17 VI 1807 r. Wykaz ten uzupełnia jeszcze opowiadanie francuskie z XIX w. *Diabeł rozkochany* Jakuba Cazotte (1806). Wiadomości o tych działach zamieścił Szczepański w „Korespondencie Krajowym i Zagranicznym” w 1807 r. Dwukrotnie zawiadamiał Szczepański swoich czytelników o możliwości nabycia dzieła, które wyszło spod prasy stołecznej Drukarni Pijarów *Muza Polska ...* Jędrzeja Świderskiego (1807). Było to w tym okresie ostatnie z reklamowanych dzieł. Następne ogłoszenie pojawiło się dopiero w 1816 r. o książce *Wiadomość o sędzię pokoju* Wincentego Hipolita Gawreckiego, wydanej kosztem autora w Drukarni Pijarów. Było to zarazem ostatnie ogłoszenie zamieszczone przez Szczepańskiego w „Gazecie Warszawskiej”<sup>91</sup>.

W 1821 r. zaczął ukazywać się „Kurier Warszawski” pod redakcją Brunona Kicińskiego<sup>92</sup>. Szczepański zamieścił w nim dwa ogłoszenia. Jedno z nich informowało o sprzedaży komedii pod tytułem *Panna Pułkownik Huzarów*<sup>93</sup>, wydanej nakładem i drukiem warszawskiej spółki J. Zawadzki i J. Węcki w 1821 r.

88 „Gazeta Warszawska” 1807, nr 64 z 11 VIII.

89 „Gazeta Warszawska” 1807, nr 93 z 21 XI.

90 M. Rulikowski, *Dmuszewski Ludwik Adam*, [w:] PSB. T. 5, Kraków 1939–1946, s. 226–228.

91 „Gazeta Warszawska” 1816, nr 22 z 16 III.

92 *Kiciński Bruno*, [w:] EWoK, szp. 1148.

93 „Kurier Warszawski” 1821, nr 144 z 18 VI.

Szczepański zajmował się także działalnością nakładczą. Duże uznanie zyskało wydanie podręcznika pt. *Nauka czytania dla małych dzieci po polsku i po niemiecku*, Warszawa 1795 r., o którym wspomniał już Jerzy Samuel Bandtkie<sup>94</sup> i jego pierwsze niemieckie wydanie z 1806 r. *Polnisch und Deutsch Lesebüchlein zum besten der Jungen*<sup>95</sup>. Zwyczaj podawania informacji o osobie nakładcy pojawił się w Polsce w XVIII w. Szczepański znany jest dzięki temu także jako nakładca druku pisarza polskiego oświecenia Michała Krajewskiego pt. *Pani Podczaszyna. T. 2. Przypadków Wojciecha Zdarzyńskiego* wydanego w Warszawie w 1786 r.



Fot. 4. Kopia karty tytułowej: M. Krajewski, *Pani Podczaszyna*. Tom 2 *Przypadków Wojciecha Zdarzyńskiego*, Warszawa: Druk. Pijarów, 1786.

Źródło: Dział Starych Druków ZNiO, sygn. XVIII-19 440 I. Zdjęcie: ZNiO

*Pani Podczaszyna*, traktat-powieść, ukazywała wzór kobiety-obywatelki, rezygnującej z własnych uczuć na rzecz pełnienia roli wzorowej żony, gospodyni i opiekunki poddanych chłopów. Szczepański posiadał w swej księgarni większość dzieł Krajewskiego także tom pierwszy książki *Wojciech Zdarzyński życie i przypadki swoje opisujący*, pierwszej polskiej powieści science fiction,

94 J.S. Bandtkie, *Historia drukarni w Królestwie Polskiem i Wielkiem Xięstwie Litewskiem jako i w kraiach zagranicznych, w których polskie dzieła wychodziły*. T. 2, Kraków 1826, s. 230.

95 M. Kuc-Czerep, dz. cyt., s. 350

wydanej w 1785 r. przez M. Grölla, a *Panią Podczaszynę* reklamował w „Gazecie Warszawskiej”:

W magazynie P. Macieja Szczepańskiego znajduje się książka świeżo wyszła z druku pod tytułem: Pani Podczaszyna. Tom II Przypadków Wojciecha Zdarzyńskiego. Przedaje się na klejonym papierze po zł 7, na wodnym po zł 3 gr 15<sup>96</sup>.

Anons z 1786 r. obok podstawowych danych na temat tej powieści zawierał ostrzeżenie przed nielegalnymi przedrukami. Działalność nakładcza była marginesem w działalności Szczepańskiego. Należy jednak pozytywnie odnotować ten fakt, który świadczy o tym, że w miarę swoich możliwości starał się przyczynić do rozwoju ruchu wydawniczego w Polsce.

\*\*\*

M. Szczepański był jednym z bardziej aktywnych księgarzy polskich działających w latach 1779–1825. Rozwijał szeroką działalność księgarską i nakładową oraz introligatorską. Prowadzona przez niego firma była jedną z ważniejszych mieszczańskich księgarń warszawskich w ostatnich latach panowania Stanisława Augusta, a jej zasób w 1793 r. liczył ponad 2300 tytułów<sup>97</sup>. Szczepański przyczynił się do propagowania książki wśród szerokich kręgów odbiorców, prowadząc różnorodną reklamę w prasie warszawskiej oraz wydając katalogi księgarskie książek polskich i obcych. M. Szczepański brał także aktywny udział w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym Warszawy i dzięki temu był powszechnie znanym i szanowanym obywatelem stolicy.

## Bibliografia

### Źródła

#### A. Katalogi księgarskie Macieja Szczepańskiego

*Katalog książek w polskim, łacińskim, włoskim, francuskim języku, oprawnych w sklepie Macieja Szczepańskiego w Bramie Nowomieyskiej, z wyrażeniem ceny przez alfabet opisanych 1788 w Warszawie*, [Warszawa: Druk. Nadworna JKMci, 1788]. 8°

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie – sygn. 586.621 (z datą 1788), 586.622 (z datą 1791)

---

96 „Gazeta Warszawska” 1786, nr 65 z 16 VIII; S. Grzeszczuk, D. Hombek, dz. cyt., s. 50, poz. 2664.

97 J. Kowecki, H. Szwankowska, A. Zahorski, dz. cyt., s. 238.

*Catalogus librorum latinorum, galiicorum, italicorum etc. nunullorum germanicorum in bibliotheca Mathei Szczepański Varsaciiæ in Platea Świętojańska nro 12 existentium anno Domini 1793*, [Warszawa: Druk. P. Dufoura], 1793. 8°

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie – sygn. 586.624 I, 586.625 I

TPN – sygn. 4901

Biblioteka Ossolineum – sygn. XVIII-12 509 II

*Katalog książek polskich oprawnych w sklepie Macieja Szczepańskiego, przy ulicy Świętojańskiej pod nrem 12 znajdujących się, z wyrażeniem ceny, przez alfabet opisanych*, [Warszawa: Druk. P. Dufoura], 1793. 8°

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie – sygn. 586.623 I

Biblioteka Narodowa w Warszawie – sygn. XVIII-1.3843

Biblioteka Ossolineum – sygn. XVIII-12 510 II

*Suplement katalogu książek polskich oprawnych w sklepie Macieja Szczepańskiego przy ulicy Sto-Jańskiej pod nrem 12 znajdujących się, z wyrażeniem ceny, przez alfabet opisanych*, Warszawa: [b. dr.], 1800. 8°

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie – sygn. 586.627 I, 586.628 I

Biblioteka Narodowa w Warszawie – sygn. XVIII-1.3845

*Katalog książek polskich, oprawnych w sklepie Macieja Szczepańskiego, przy ulicy Świętojańskiej pod Nro 12 znajdujących się przez alfabet opisanych. Roku 1806*, Warszawa: [br. dr.], 1806. 8°

Biblioteka Ossolineum – sygn. 555.605 I

*Suplement książek polskich i francuskich najnowszych w handlu Macieja Szczepańskiego w Warszawie Nro 12 przy ulicy Sto-Jańskiej roku 1815*, Warszawa, [br. dr.], 1815. 8°

Biblioteka Ossolineum – sygn. 477.505 I

*Nowy katalog książek polskich które znajdują się w księgarni Macieja Szczepańskiego przy ulicy Święto-Jańskiej Nro 12 w Warszawie w Drukarni Stanisława Dąbrowskiego 1823 roku*, Warszawa: Druk. Stanisława Dąbrowskiego, 1823. 8°

Biblioteka Ossolineum – sygn. 423.746 I

## B. Gazety XVIII w.

„Gazeta Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego” – 1799, 1800, 1806, 1807

„Gazeta Narodowa i Obca” – 1792

„Gazeta Warszawska” – 1777, 1779, 1780, 1786, 1788, 1789, 1790, 1792, 1793, 1795, 1800, 1803, 1804, 1805, 1807, 1816, 1823

„Gazeta Wolna Warszawska” – 1794

„Korespondent Krajowy i Zagraniczny” – 1793, 1807

„Kurier Warszawski” – 1821, 1825, 1829, 1838

„Monitor Warszawski” – 1825

### C. Dokumentacja aktowa

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Warszawa Ekonomiczne 15, 16, 17, Protokół Rewizji Miasta Wolnego Warszawy Wydzielonego Księstwa Mazowieckiego Wdztwa Rawskiego z obydwóch stron Wisły przez Rewizorów Przysięgłych w końcu Protokołu podpisanych za Prezydencji Szlachett. Józefa Łukaszewicza na zadosyć uczynienie Uniwersałowi Prześwietnej Komisji Policji Obojga Narodów skutecznie 1792.

Maciej Szczepański, Akt zgonu: Warszawa ASC Cyrkuł I (obecnie m.st. Warszawa), 556/1825 72/183/0/-/81. kw. 54, skan nr 151, [online] <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/12480686> [dostęp 10.05.2022].

### Opracowania

Bandtkie J.S., *Historia drukarni w Królestwie Polskim i Wielkiem Xięstwie Litewskim jako i w krajach zagranicznych, w których polskie dzieła wychodziły*. T. 2, Kraków 1826.

Barbara Katarzyna Otto, [online] <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb>. (ID: psb.33343.13), [dostęp 25.07.2021 r.].

Bednarski T.Z., *Lesznowski Antoni*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 509.

Bielska K., Ratajewski J., *Ragoczy Jan Krzysztof Bogumił*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 743–744.

Borkowska H., *Szczepański Maciej*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 872.

Borkowska H., *Szczepański Kazimierz Piotr*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 872–873.

Buchwald-Pelcowa P., *Cenzura w dawnej Polsce. Między prasą drukarską a stosem*, Warszawa 1997.

Ciechanowska Z., *Golański Filip*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 8, Wrocław 1959–1960, s. 203–205.

*Czasopiśmiennictwo* [w:] *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski, Wrocław 1971, szp. 454.

Estreicher K., *Bibliografia polska*. T. 1–34, Kraków 1872–1951.

Friedberg H., *Lentecki Antoni*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 506.

Grussowa J., *Decker Jerzy Jakub*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 165–166.

Grzebień L., *Łabęcki Adam*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 18, Wrocław 1973, s. 172–173.

- Grzeszczuk S., Hombek D., *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła*. T. 2, Wrocław 1995.
- Kiciński Bruno, [w:] *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynałowski, Wrocław 1971, szp. 1148.
- Korecki S., *Siebeneicher Mateusz*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 813.
- Korotajowa K., *Cezary Franciszek*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 108–110.
- Korotajowa K., *Schedel Krzysztof*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 793–794.
- Kowecki J., Szwankowska H., Zahorski A., *Warszawa XVIII wieku*, Warszawa 1972.
- Książka na Starym Mieście na przełomie XVIII i XIX wieku*, red. J. Jęsko, J. Myszkowska, Warszawa 2003.
- Kuc-Czerep M., *Szczepański Maciej*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 47, Kraków 2011, s. 349–351.
- Lisowski S., *Wiadomość historyczna o księgarniach i drukarniach warszawskich od najdawniejszych czasów aż do roku 1793 czerpana z akt dawnych*, „Biblioteka Warszawska” 1851, t. 3, s. 1–29.
- Lubiński Feliks*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynałowski, Wrocław 1971, szp. 1438.
- Maciej Szczepański*, [online] <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.33343.1> [dostęp 25.07.2021].
- Magier A., *Estetyka miasta stołecznego Warszawy*, Wrocław 1963.
- Michalski J., *Kamiński Kajetan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 11, Wrocław 1964–1965, s. 537–538.
- Mikulski T., *Korespondencja Ignacego Krasickiego: z papierów Ludwika Bernackiego*. T. 2, Wrocław 1958.
- Mlekicka M., Rogala J., *Księgarnia wydawnicza Józefa Pukszy w Warszawie (1815–1834)*, „Roczniki Biblioteczne” 1966, t. 10, z. 1, s. 91–96.
- Opalek M., *Pfaff Karol Bogusław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 671.
- Opalek M., *Schnajder Józef*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 799.
- Pachoński J., *Gertner Franciszek Salezy*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 255–256.
- Pachoński J., *Grebel Antoni Ignacy*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 291–292.
- Pachoński J., *Maj Jan Antoni*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 552.
- Platt J., *Mostowski Tadeusz Antoni*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 607.

- Poklewska D., *Zawadzki Józef*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 1010–1012.
- Pokorzyńska E., *Dzieje cechu introligatorskiego w Warszawie*, „Acta Poligraphica” 2019, vol. 13, s. 45–79.
- Pokorzyńska E., *Z dziejów introligatorstwa warszawskiego XIX i I. połowy XX wieku*, Warszawa 2003.
- Rudnicka J., *Bibliografia katalogów księgarskich wydanych w Polsce do końca wieku XVIII*, Warszawa 1987.
- Rulikowski M., *Dmuszewski Ludwik Adam*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 5, Kraków 1939–1946, s. 226–228.
- Schmager G., *Drelinkiewicz Fabian Sebastian*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 182.
- Skalkowski A.M., *Dmochowski Franciszek Ksawery*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 5, Kraków 1939–1946, s. 203–205.
- Skowronek J., *Mostowski Tadeusz Antoni* [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 22, Kraków 1977, s. 76.
- Smoleński W., *Mieszkaństwo warszawskie w końcu wieku XVIII*, Warszawa 1976.
- Sobieszczański F.M., *Dzielnica Staromiejska w Warszawie*, Warszawa 1974.
- Staniszewski Z., *Gröll Michał*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 9, Wrocław 1964, s. 35–36.
- Stocki E., *Krupiński Andrzej*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 15, Wrocław 1970, s. 407–408.
- Szczepaniec J., *Dufour Piotr*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 187–189.
- Szczepaniec J., *Gabinety i wypożyczalnie literatury w Polsce w drugiej połowie XVIII w.*, „Ze Skarbca Kultury” 1983, z. 37, s. 7–108.
- Szczepaniec J., *Grebel Antoni Ignacy*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 291–292.
- Szczepaniec J., *Lebrun Tomasz Herve*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 500–501.
- Szczepaniec J., *Materiały do działalności wydawniczej naczelnych władz powstańczych 1794 r. w Warszawie*, „Ze Skarbca Kultury” 1964, t. 16, s. 214–295.
- Szczepaniec J., *Mitzler de Kolof Wawrzyniec*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 599–600.
- Szczepaniec J., *Poser Jan August*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 27, Wrocław 1983, s. 680–684.
- Szczepaniec J., *Poser Jan August*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 703–704.
- Szczepaniec J., *Z dziejów cenzury w Polsce w okresie Targowicy*, „Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego” 1962, t. 17, s. 38–40.

- Szczepaniec J., *Zawadzki Piotr*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 1015.
- Szczyński Maciej, [w:] *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski, Wrocław 1971, szp. 2265.
- Świerkowski K., *Rozpowszechnianie broszurek Słowackiego i Mickiewicza w dobie powstania listopadowego*, „Silva Rerum” 1938, z. 5, s. 101–102.
- Tyszką A.T., *Nekrologi „Kuriera Warszawskiego” 1821–1939*. T. 1, Warszawa 2001.
- Wądołkowska J., *Korn Wilhelm Gottlieb*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 14, Wrocław 1968–1969, s. 76.
- Wądołkowska J., *Korn Wilhelm Gottlieb*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 442–443.
- Wójcicki K.W., *Cmentarz Powązkowski pod Warszawą*. T. 2, Szczecin 2012.
- Wójcicki K.W., *Spółeczność Warszawy w początkach nowego stulecia (1800–1830)*, Warszawa 1877.